

Навчання письма на початковому етапі

Лінгвістичний матеріал для письма являє собою, додаткову до звукової, знакову систему; норму сполучуваності її елементів. Графічні знаки виконують різноманітні інформаційні функції. Знаки найнижчого порядку (графеми) диференціюють формальну сторону писемного мовлення аналогічно фонемам в усному мовленні. Знаки найвищого порядку (морфеми й лексеми) служать для передачі змістовної сторони висловлювання. В нарисній системі розрізняють основні засоби вираження (алфавіт, знаки пунктуації, абзац, пропуск) та другорядні (курсив, розрядка, підкреслення, знаки параграфів, розмір та колір літер). Перші відображають предметно-логічний зміст, другі – надають повідомленню оціночно – стилістичну окраску.

Мінімальною одиницею письма є графема – нарисний тип мови, який створюється рукомоторним механізмом і який сприймається через зоровий канал. Реалізуючись у мові, графеми мають аллографи (варіанти), з'єднані з позицією (стрічна чи прописна буква), з оточенням (нарис букви в середині і на початку слова, з індивідуальними особливостями пишучою та технічною реалізацією письма (почерк, типограф та машинописний шрифти).

Кількість графем, їх типове з'єднання та розташування в словах не співпадають в різних мовах. По якості графеми розрізняють:

- сегментні (букви, буквосполучення);
- морфемні (корінь, префікс, суфікс, флексія);
- прикордонні (на межі слів);
- суперсегментні (пунктуація та другорядні знаки).

Система правил орфографії створює індивідуальність мови. Існує чотири основні принципи орфографії:

- а) фонетичний: написання слова співпадає з його звучанням (Kurz, rot, Baum);
- б) морфологічний: морфема завжди пишеться однаково, незалежно від фонетичних умов в які вона попадає Hand зберігає в написанні букву “d”, яка в кінці слова вимовляється як “t”;

г) ієрогліфічний (ідеографічний): для розрізнення звукових омонімів на письмі використовують особливі знаки (Saite – Seite, fühlen- fühlen);

Від преваліювання того чи іншого принципу орфографії у мові залежить ступінь її складності в цілому; в німецькій мові превалює морфологічний принцип.

Значна складність письма та письмового мовлення є причиною того, що навчання цієї діяльності сполучене з багатьма труднощами. Це пов'язано з лінгвістичною специфікою коду, за допомогою якого реалізується письмове спілкування. Ця специфіка розповсюджується як на технічну сторону фіксування слів і словоформ (область графіки й орфографії), так і на відбір лексико-граматичних засобів (образ стилю).

Письмо, як продуктивна комунікативна діяльність, передбачає здатність фіксування розумового змісту та його внутрішньомовленнєву фонетичну реалізацію завдяки графічним знакам. При цьому реалізуються наступні його компоненти:

- потреба в комунікації, яка стимулює письмову дію;
- пов'язана з потребою мета комунікації;
- планування та розвиток комунікативної стратегії відповідно мети та умов;
- пов'язана з цим тематизація, тобто вибір та упорядкування елементів змісту, їх попередня аранжировка;
- внутрішньомовленнєва реалізація за правилами мовної системи;
- втілення задуму в письмових знаках у відповідності з орфографічними традиціями використовуваної мови.

Письмо тісно пов'язане з навчанням іншим видам мовленнєвої діяльності. За виключенням орфографічних компонентів перш за все в говорінні у монологічному мовленні в наявності всі умови, які мають значення і для письма: виникнення задуму, формулювання думки, мовленнєва (лексико-граматична) реалізація. В принципі, учні можуть зафіксувати все те, що вони можуть сказати усно. Письмова фіксація відрізняється від усної, тим, що тут є

можливість більш зрілого обдумування думки і тим самим – її кращого формулювання.

Знання графічних знаків при вивченні іноземної мови має значення якщо її графічна система відрізняється від графічної системи рідної мови. Це відноситься до кирилиці при вивченні російської або української мови як іноземної німецькими учнями, і латинської абетки при вивченні німецької мови нашими учнями. Знання цих знаків при виконванні актів письмового мовлення повинно пов'язуватись зі здатністю їх швидко записати.

Пишучий повинен вміти асоціювати з графічними знаками звуками, які їм відповідають. Написання й вимова відрізняються майже в кожній мові, але ступінь цих розходжень різний. В німецькій мові різниця менш значна, в українській мові існує далекойдуча однозначна кореляція між фонемами та відповідними їм графемами.

У німецькій мові тільки декотрі письмові знаки представляють безпосередньо один звук, наприклад, р, t, k. У більшості випадків графічні знаки можуть передавати різні звукові значення, наприклад: фонема [i :] – графема /i/ mir , /ie/ Tier , /ih/ ihr.

При закономірностях, існуючих в мові між значенням букви та звука (відношення графема-фонема), кожна мова має такі правила, які визначають написання словотворчих та граматично-морфологічних явищ. До них наприклад, відносяться написання на – schaft, -heit, -keit або зміна кореневої голосної в третьої особи однини „ich lese, er liest“.

Знання цих правил полегшує роботу пам'яті учнів, сприяє упорядкуванню нових явищ відповідного класу правильному написанню. Але такі висновки по аналогії можуть призвести до помилкових результатів при наявності виключень в орфографічній системі даної мови.

Навчання графіки

Згідно з програмою з іноземних мов для середньої загальноосвітньої школи письмо використовується лише як засіб навчання, що сприяє

оволодінню читанням і усним мовленням. Воно може бути також засобом контролю.

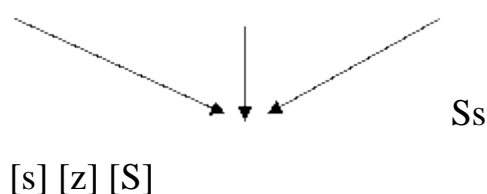
Основна мета навчання письма у середній школі – формування в учнів графічних автоматизмів і певних орфографічних навичок.

Навчання графіки є спільним для техніки читання і письма, тому що в його основі лежить один і той же механізм асоціювання певних нарисів із звуками мовлення.

Характер роботи і кількість вправ в графіці знаходяться в прямій залежності від складності звуко-буквених відношень мови. Найбільш простий випадок, коли відношення звука і букви постійні й відсутня інтерференція з боку рідної мови. В такому випадку асоціація встановлюється дуже просто: звуко-кінестетичне сприйняття- зорове уявлення- письмова дія.

В цьому випадку достатньо незначної кількості самих простих вправ. Ці вправи ґрунтуються на вказаних вище асоціаціях та припускають підвищення самостійності учня. Так, спочатку учні шукають в розрізній абетці або прописах букву або буквосполучення, які відповідають звуку або звукосполученню, що вимовив вчитель. В таких вправах подаються можливі графічні відповідності, їх слід лише вибрати. Більш складним є виписування з тексту слів з постійними звуко-буквеним відповідностями та написання букв і буквосполучень, які відповідають вимовленому звуку.

За умов полісемії та синонімії графем необхідні додаткові вправи та збільшення їх загальної кількості. При полісемії велику допомогу надають таблички, які передають, наприклад, відповідність букви “s” звукам [s], [z] та [S]. Такі схематичні зображення закріплюють асоціації.



Важливу роль при навчанні звуко-буквеним позначенням відіграє звуко-буквений та складовий аналіз. Значення такого аналізу полягає в тому, що при його виконанні послідовно розчленовується весь процес кодування слова в графічний образ, під час якого достатньо яскраво виявляються звуко-буквені відповідності. Він відбувається за схемою:

→ → → → → ціле слово в його звучанні звукові склади звуки відповідні їм графеми графічні склади ціле слово на письмі.

До вправ, націлених на формування графічних навичок, слід віднести:

- вправи на написання окремих простих, потім складних літер, повністю або частково співпадаючих в німецькій та українській мовах (Aa, Mm, Oo, Ee, Kk) ; тих , що відрізняються, але мають спільні, схожі елементи (Dd, Pp, Uu, Ii, Tt) не співпадаючих за написанням (Ss, Ff, Ch,ch, Rr та ін.) ; літер з діакритичними знаками (ö,ä,ü) та ß;
- вправи на написання буквосполучень, які зображують один простий звук : [k]- ch, ck; [S] –sch, sp, st ; [I] – ie, ih та складний звук (дифтонг) –[ae] – ei, ; [ao]- au ; [o] –äü,eu;
- вправи на списування окремих слів, речень, текстів;
- вправи на звуко-буквений аналіз окремих буквосполучень, слів, речень та текстів.

На початковому етапі дуже важливе значення має навчання каліграфії, яке відбувається на навичках, придбаних у процесі навчання письму в рідній мові у початкових класах. Помилки в каліграфії можна в значній мірі запобігати, якщо момент презентації супроводжувати поясненням, яке включає в себе показ прописної букви в цілому, окремих її елементів та розмежування елементів зі схожими елементами літер рідної та німецької мови, демонстрацію пряму руху руки при написанні даної літери, показ у пропису цілого слова, в якому міститься дана літера (строчна й заглавна).

Насамперед учитель звертає увагу учнів на те, що окремі букви пишуться приблизно так само, як і в рідній мові, наприклад: a, Cc, Ee, K, Oo,m, n, Uu та ін.

зважаючи на це, формувати автоматизми написання цих букв немає потреби, отже, витрачати багато часу на них недоцільно.

Серйозної уваги потребують букви, яких нема в алфавіті рідної мови (Ff, G, Jj, L, Rr, Ss, t, Vv, Ww, Zz та ін.), і особливо ті, що відрізняються від букв алфавіту рідної мови окремими елементами чи способом написання (A, Bb, d, h, l, k та ін.). Сюди ж відносяться також букви з діакритичними знаками – ö, ü, ä, ö, ä, е та ін.

Опрацьовуючи з учнями букви іншомовного алфавіту, вчитель вказує на відмінності між ними і буквами рідної мови, порівнює окремі елементи (у тому числі і в межах алфавіту іноземної мови), пояснює їх розташування на лінійці, спосіб написання, висоту тощо. Основні зусилля тут спрямовані на запобігання інтерференції рідної мови.

Для формування графічних навичок слід використовувати вправи, метою яких є навчити учнів писати букви алфавіту тієї мови, що вивчається. Це можуть бути вправи на написання окремих букв, на ускладнене списування, виписування букв, буквосполучень і слів (з елементами комбінування, групування тощо). Такі вправи є некомунікативними, проте надання їм ігрового характеру, а саме проведення вправ у вигляді змагання на особисту/командну першість, робить їх вмотивованими і виправдовує їх використання в сучасному навчальному процесі, який характеризується комунікативною спрямованістю та вмотивованістю дій учнів.

При полісемії або синонімії графем необхідні додати додаткові вправи та збільшення їх загальної кількості відповідно. При полісемії графем відому допомогу можуть надати таблички, які передають, наприклад, відповідність букви s в трьох досліджуваних у школі мовах звуків [s] і [z], а в німецькій мові у поєднанні з буквами t і p - також звуку [f]. Подібні схематичні зображення закріплюють асоціації. Крім згаданих вище вправ необхідні специфічні, спрямовані на угруповання і вибірку слів з їх набору або тексту з урахуванням тієї чи іншої відповідності. Наприклад, вибрати всі слова, в яких буква s звучить як [s]. Можна уявити собі й таку вправу, коли учням перед-

покладається рознести слова з буквою s за групами в залежності від того, який звук ця літера передає. Аналогічні вправи можна застосувати й при синонімічних графемах.

Графічна система мови складається з букв, буквосполучень та орфографічних знаків. Необхідно знати як ці графеми, так і правила їх вживання в кожному конкретному випадку. З точки зору формування графічних навичок на основі рідної мови(української) , німецький алфавіт можна розбити на 3 групи:

1. букви, що збігаються з буквами української мови написанням і приблизно збігаються звучанням;
2. букви, що збігаються по написанням, але читаються по – іншому;
3. букви, які відсутні в українському алфавіті.

I група: A, a, D, E, e, K, M, O, o, I, i, T (всього 12 букв);

II група: B, b, C, c, H, h, N, n, P, p, U, u, X, x, Y, y (всього 13 букв);

III група: F, f, G, g, J, j, L, l, Q, q, R, r, S, s, V, v, W, w, Z, z (всього 28 букв).

Навчання орфографії.

Навчання орфографічним навичкам є важливим завданням при навчанні писемного мовлення на початковому етапі, а створення у учнів елементарних орфографічних навичок є метою навчання письма в середній школі.

Навчанню орфографії приділяється особлива увага у 5-6 класах, проте робота над нею практично не припиняється аж до кінця курсу навчання.

Система правил орфографії створює індивідуальність мови. Існує чотири основні принципи орфографії:

- 1.фонетичний: написання слова співпадає з його звучанням (Kurz, rot, Baum, Fünf, Mutter, werden);
- 2.морфологічний: морфема завжди пишеться однаково, незалежно від фонетичних умов в які вона попадає (Hand зберігає в написанні букву “d”, яка в кінці слова вимовляється як “t”);

3. ієрогліфічний (ідеографічний): для розрізнення звукових омонімів на письмі використовують особливі знаки (Saite – Seite, fühlen- fühlen).

Від переваги того чи іншого принципу орфографії у мові залежить ступінь її складності в цілому; в німецькій мові превалює морфологічний принцип.

Ведучими принципами в німецькій орфографії є фонетичний та морфологічний, тому їм потрібно приділяти найбільше уваги при формуванні орфографічних навичок. Навчання граматичній орфографії має відбуватися паралельно з навчанням граматичних явищ в письмових вправах на закріплення цих явищ у письмовій формі. Найбільш придатні для цього мовні граматичні вправи на списування, граматичну трансформацію, граматичну підстановку дописування відмінкових та особистих закінчень з використанням відповідних граматичних правил.

Вправи, які ґрунтуються на використанні правил, можна розбити на дві групи:

- вправи, метою яких є розпізнання будь-яких слів, відповідаючи правилу. В цю групу входять різноманітні вправи на виписування, наприклад, іменників у множині. Ця ж група включає слова по принципу збіжностей їх написання
- вправи націлені на самостійне вживання слів. Це вправи на постановку групи слів або окремих слів у складі речень множини або певну часову форму, добір слів по пам'яті на основі певних орфограм та інше.

Однак оволодіння орфографією на основі лише правил неможливе, тому що в багатьох випадках традиційне написання не підкоряється правилам (написання сильних глаголів в Partizip II). В цьому випадку необхідно спиратись не на лише механічне запам'ятовування, а й мислення учнів. Треба застосовувати вправи, які побудовані по принципу аналогії. Написання слів в таких вправах запам'ятовується на основі з'ясування асоціації з другими відомими словами. Звичайно дається який-небудь приклад, і учні повинні дібрати слова з аналогічним написанням.

Для практики навчання характерна така форма роботи по засвоєнню орфографії, як тренувальні диктанти. Ці диктанти є ефективним засобом

засвоєння орфографії, і на початковому етапі їх слід застосовувати систематично. Розрізняють декілька видів тренувальних диктантів:

- зоровий: учитель читає речення, записує на дошці, підкреслює важкі орфограми і пояснює їх. Потім речення стирають і диктують знову;
- попереджувальний: учитель читає речення, учні аналізують його, написання окремих слів. Найважчі слова пишуться на дошці. Після цього вчитель читає речення ще раз і учні записують;
- пояснювальний: учитель диктує, всі пишуть в зошитах, один учень на дошці. Допущені на дошці помилки виправляються. Речення на дошці служить орієнтиром для виправлення помилок.

Дуже велике значення в навчанні графіки та орфографії відіграють наочні посібники. Це перш за все прописи, які ілюструють написання букв та їх з'єднань у німецькій мові. Не менш важливі настінні таблиці, які відображають звуко-буквені відношення.

На початковому етапі навчання техніки письма для вчителя важливо враховувати особливості графемно – фонемних відповідностей іноземної мови, оскільки вони становлять значні труднощі для учнів. До них належать:

1. відсутність кількісної адекватності між звуком і буквою ([i:] – Nina, sie, ziehen, ihr; [k] – Kind, Chor, Zucker; [f] – Fahne, Vater, Physik);
2. полесемія букв, тобто одна буква може передавати декілька звуків (v – [f] (Vater), [v] (Vase); s – [s] (das), [z] (Hase));
3. відсутність значення у «німих» букв. Наприклад, у німецькій мові буква *h* після голосного не читається, а лише позначає його довготу: Kuh, fahren, stehen. В англійській мові не вимовляють букву *e* у словах з умовно відкритим складом: take, late, line, а також *h* у буквосполученні *gh*: high, eight, bright;
4. подвоєння голосних як показник довготи в німецькій мові (Tee) та подвоєння приголосних як показник короткості: Mutter.

На початковому ступені навчання орфографічні письмові вправи є обов'язковим компонентом домашньої і класної роботи учнів. На уроці рекомендовано регулярно проводити з учнями короткі (5-6 хв.) словникові

диктанти з метою перевірки засвоєння слів і правильного їх написання. Водночас один або два учні можуть записувати слова на дошці для подальшого контролю та самоконтролю.

Інтенсивна практика в написанні слів забезпечить формування міцних навичок техніки письма. Коли учнів навчатися писати швидко і правильно, письмо допомагатиме їм у навчання, а не гальмуватиме його.

Типологія вправ для навчання письма

В методичній літературі існують різні критерії класифікації вправ в усній та письмовій формі. Так, письмові вправи розрізняють з точки зору:

- призначення (підготовчі та основні);
- специфіки мовленнєвої діяльності (рецептивні та репродуктивні);
- характеру учбових дій (вправи з відтворення, видозміни та комбінування мовних структур);
- підходу до мовного матеріалу (вправи на цілеспрямовану активізацію мовного матеріалу та вправи на некеровану активізацію мовного матеріалу).

Якщо до комплексу письмових вправ підійти з точки зору ступеня включення графічних навичок, то можливо схематично розбити їх на групи:

1. вправи, які потребують використання лише найпростіших засобів графічного виділення та різноманітних умовних графічних знаків (підкреслення, виключення в рамку, помітка наголосу, пауз, позначення зчіпок, злиттів, графічне зображення інтонаційного малюнка фрази);
2. вправи, графічне завдання яких міститься в простому (копіювання прописів) та ускладненому (списування печатного тексту) відтворенні зорово сприйманого тексту, а також вправи, які містять завдання на групування або перестановку готових елементів (групування слів за певними семантичними та словотворчими ознаками, побудування речень з ряду даних готових елементів);
3. вправи, які потребують самостійного написання окремих елементів: графем, морфем, слів, словосполучень (заповнення пропусків потрібними словами,

підбір до поданих слів, антонімів, однокоренових слів, слів, близьких за значенням або пов'язаних тематично, перебудова речення: зміна особи, числа, часу глаголу або ознак других частин мови);

4.вправи, які потребують самостійного відбору графічних засобів для вираження завершеної думки, написання абзацу або цілого тексту (переклад з іноземної на українську, диктант, відповіді на питання, письмо, анотація).

Окремі групи вправ можуть комбінуватися, наприклад, записування печатного тексту з підкресленням, перестановка окремих елементів з заповненням пропусків. Деякі вправи (наприклад, відповіді на питання) можуть бути віднесені до всіх груп, це залежить від ступеня складності питань.

Успішне формування стійкої орфографічної навички забезпечує систематична організація тренувальних вправ. У навчання орфографії виокремлюють такі групи вправ:

1.Вправи на впізнавання і порівняння орфограм. Ці рецептивні мовні вправи є перехідною ланкою між каліграфією та орфографією і передбачають звуко – буквенний аналіз слів, виявлення розбіжностей між написанням та звучанням. Наприклад:

– прочитати слова по буквах і підрахувати, скільки в них букв і звуків: Deutsch, Zucker, Suppe, Wald;

– пояснити написання слів: Lehrer, Buch, Wiese;

2.Вправи на відтворення орфограм. До цих репродуктивних мовних вправ належать вправи на списування, виписування, дописування слів, речень, текстів. Бажано, щоб списування відбувалось не механічно, а супроводжувалось додатковими завданнями (підкреслити чи виділити рамкою буквосполучення, що читаються не за правилами, нову орфограму, голосну, що стоїть під наголосом, тощо). Наприклад:

– списати слова, згрупувавши їх за орфограмами: liegen, sehen, weiß, Kreide, viele;

– спишіть подані слова, підкреслюючи буквосполучення, що передають звук [...]. Наприклад, ігрова вправа на ускладнене списування. Працюємо в командах. Випишуємо слова у стовпчики і читаємо їх класу.

Команда 1	команда 2	Команда 3
з буквою Hh	з буквою Nn	з буквою Rr

Таку вправу з елементом змагання на командну першість можна організовувати, коли всі учнів виконують вправу в зошитах на місцях, а представники команд виходять по черзі до дошки і записують слова у свій стовпчик на дошці. Діти дуже люблять такі вправи, бо вони сприяють задоволенню потреби в русі, яку гостро відчують учні у молодшому та підлітковому віці;

– виписати із тексту слова з дифтонгами (буквами), що передають один довгий звук;

– відгадати та дописати слова за першою і останньою буквами можна з опорою на малюнки: T _ _ l, H _ _ s (ДОДАТОК 1).

– розташувати правильно літери у словах, записати їх та прочитати вголос: nuarja, arferub, zedeberm (ДОДАТОК 2).

– скласти якомога більше слів, використовуючи склади слів зі змійки: Blu|bel|me|se|Ga|fel|Löf|But|Mut|ter... (ДОДАТОК 3).

– спробувати відновити слова, вставити літери у листі, отриманому з Німеччини, на який випадково потрапила вода (репродуктивна умовно – комунікативна вправа);

– допомогти другові, який написав лист до Німеччини, але не впевнений у написанні деяких слів, виправити помилки (репродуктивна умовно – комунікативна вправа) (ДОДАТОК 5).

– вправи на вписування, або правильне розташування усіх букв слова – це кросворди, гра в «поле чудес», головоломки (ДОДАТОК 4). Наприклад,

а) У поданих нижче словах букви переплутані. Розплутайте їх, запишіть слова, прочитайте вголос:

ihtcs (Tisch), uthee (heute), ukzr (kurz);

б) у квадратах «захована» назва:, відгадайте ці слова, запишіть і прочитайте вголос:

ü	s	q	w
b	m	o	n
a	c	i	t
r	k	e	a
o	v	l	g

3. Вправи на записування слів, речень, тексту (диктанти)

—самодиктант (написання по пам'яті певну кількість слів з певною орфограмою);

—зоровий диктант (учні читають текст із книжки або дошки, потім текст забирають, а учні записують його по пам'яті);

—зорово – слуховий диктант (учні читають текст, аналізують орфограми, потім пишуть під диктовку вчителя без зорової опори);

—слуховий диктант (учні пишуть під диктовку вчителя, попередньо опрацювавши труднощі);

—слуховий пояснювальний диктант (учні пишуть під диктовку вчителя, потім пояснюють складні орфограми);

—диктант – переклад (із рідної мови на іноземну);

—контрольний диктант.

У навчанні орфографії виділяють дві підгрупи вправ:

1. до першої групи входять вправи на списування (випишування) і дописування;
2. до другої—вправи для запису на слух (диктанти різних видів).

У першій підгрупі вправ розрізняють:

—просте списування;

—ускладнене списування (з підкреслюванням певних графем, з групуванням слів за певними ознаками тощо).

Отже, у другому розділі було встановлено, що лінгвістичний матеріал для письма являє собою, додаткову до звукової, знакову систему; норму сполучуваності її елементів.

Основна мета навчання письма у середній школі – формування в учнів графічних автоматизмів і певних орфографічних навичок.

До вправ, націлених на формування графічних навичок, слід віднести: вправи на написання окремих простих, потім складних літер, повністю або частково співпадаючих в німецькій та українській мовах, тих, що відрізняються, але мають спільні, схожі елементи не співпадаючих за написанням літер з діакритичними знаками; вправи на написання буквосполучень, які зображують один простий звук та складний звук (дифтонг); вправи на списування окремих слів, речень, текстів; вправи на звуко-буквений аналіз окремих буквосполучень, слів, речень та текстів

На початковому ступені навчання орфографічні письмові вправи є обов'язковим компонентом домашньої і класної роботи учнів. На уроці рекомендовано регулярно проводити з учнями короткі (5-6 хв.) словникові диктанти з метою перевірки засвоєння слів і правильного їх написання. Водночас один або два учні можуть записувати слова на дошці для подальшого контролю та самоконтролю.

В методичній літературі існують різні критерії класифікації вправ в усній та письмовій формі. Так, письмові вправи розрізняють з точки зору:

- призначення (підготовчі та основні);
- специфіки мовленнєвої діяльності (рецептивні та репродуктивні);
- характеру учбових дій (вправи з відтворення, видозміни та комбінування мовних структур);
- підходу до мовного матеріалу (вправи на цілеспрямовану активізацію мовного матеріалу та вправи на некеровану активізацію мовного матеріалу).

Список використаної літератури:

1. Вишневський О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови.- К.: Освіта, 1989.

2. Ніколаєва С.Ю. «Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах». – К.: Ленвіт, 1999.
3. Тезікова С.В. «Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх закладах». – К.: «Академія», 2010.
4. Бухбиндер В.А. «Методика обучений немецкому языку в средней школе». – К.: Вища школа, 1984.
5. Гез С.Ю., Ляховицький М.В., Миролубов А.А. «Методика обучения иностранным языкам в средней школе». – М.: Высшая школа, 1982.
6. Грибанова К.И. «Обучение письменной речи на начальном этапе»// Иностранные языки в школе, №2, 1999.
7. Демьяненко М.Я., Лазаренко К.А. Основы общей методики обучения иностранным языкам. – К.: Высшая школа, 1976.
8. Касьяник М.М. «Письменные упражнения на уроках немецкого языка в VI классе»// Иностранные языки в школе, №4, 1989.
9. Курс обучения иностранным языкам в средней школе (под редакцией профессора Белоусова).- М.: Высшая школа, 1971.
10. Очерки по методике обучения немецкого языка (под редакцией профессора Рахманинова).- М.: Педагогика, 1974.
11. Рогова Т.В. Письмо в обучении иностранному языку // Иностранные языки в школе.- № 6, 1978.
12. Шатилов С.Ф. «Методика обучения немецкому языку в средней школе». – Л.: Просвещение, 1977.